

ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัด
ในเขตกรุงเทพมหานคร
Leadership of Abbots Affecting Sangha Operation in Bangkok
Metropolitan Administration

พระครูใบฎีการุ่งศักดิ์ ปภาโส (พลธร)
Prakru Baidika Rungsak Papaso Pholthon^{*}

Received: February 19, 2020

Revised: May 20, 2020

Accepted: June 19, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ ๑) ศึกษาระดับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดในเขต กรุงเทพมหานคร ๒) ศึกษาระดับการบริหารกิจการงานของคณะสงฆ์วัดในเขต กรุงเทพมหานคร ๓) ศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัดในเขตกรุงเทพมหานคร มีระเบียบวิธีวิจัยได้แก่ การวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยแบบคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากพระสังฆาธิการในระดับปกครอง จำนวน ๑๐ รูป ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์วัดในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๓๗๗ รูป ได้มาจากการสุ่มชั้นภูมิชนิดสัดส่วน โดยใช้เขตพื้นที่เป็นชั้นภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ได้แก่ การแจกแจงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย สถิติวิเคราะห์เชิงอนุมานคือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ ด้านความเฉลียว ด้านความกระตือรือร้น ด้านความรอบรู้ในงาน ด้านความซื่อสัตย์และจริยธรรม ด้านความมีพลัง ด้านความเป็นผู้นำ และด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ๒) ระดับการบริหารกิจการงานของคณะสงฆ์วัดในเขต กรุงเทพมหานคร พบว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ๓ ลำดับแรก ดังนี้ ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่ ๓) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัดในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า สามารถพยากรณ์ความเป็นผู้นำของพระสังฆาธิการ ได้ร้อยละ ๗๗.๒๐ ๔) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ภาวะผู้นำของเจ้า

^{*} คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี. Faculty of Political Science, Pathumthani University, Thailand. Email: watnoinai๓๔๒@gmail.com

อาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความมีพลัง ด้านความเป็นผู้นำ ด้านความซื่อสัตย์และจริยธรรม ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความเฉลียวฉลาด ด้านความรอบรู้ในงาน ด้านความกระตือรือร้น มีอิทธิพลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, เจ้าอาวาส, การบริหารงาน, กิจการงานคณะสงฆ์

Abstract

The purposes of this research were to study: 1) to Leadership of Abbots in Bangkok Metropolitan Administration. 2) to Sangha Operation and 3) to Leadership of Abbots Affecting Sangha Operation in Bangkok Metropolitan Administration. The samples used in the quantitative research consisted of 377 Buddhist monks of temples in Bangkok Metropolitan Administration. As to quantitative research it was carried out via In-depth interviews of Administrative monks in each jurisdiction, totaling 10. The instrumentation used in this research were questionnaire and In-depth interview. And data analyzed was carried out via statistical treatment of mean, standard deviation, and Multiple Regression Analysis. The results of the research were as follow: 1) overall Leadership of the abbots was at a high level. Individually, they could be rank from high to low as follows: Enthusiasm Knowledge in the job, followed by Honesty and Ethics Power Leadership and self-confidence, respectively. 2) Overall administration of the monks was at a high level. Individually, they could be rank from high to low as follows: Administration, Publication and Propagation, in that order 3) the leadership of the monks upon the administration of monks' via linear equation coned predict administration by 77.20 percent. 4) The hypothesis testing found that Leadership of the abbot of temples in the Bangkok area of power Leadership Honesty and ethics Self-confidence Intelligence Knowledge in the job Enthusiasm Influencing the administration of the monastic affairs with statistical significance at the level of .05

Keywords: Leadership, Abbots, Management Work, Saugha Administration

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่และฝังรากลึกกับแผ่นดินสุวรรณภูมินับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒ ทำให้คนไทยได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาและได้ถือเป็นศาสนาของชาติ ทำให้พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนแต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้สูญเสียบทบาท ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเองกล่าวคือ เดิมระบบการศึกษาอยู่ที่วัด พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำ แต่ต่อมาได้ย้ายศูนย์กลางการศึกษาออกจาก การดูแลของวัด ทำให้ด้านการให้การศึกษามองพระสงฆ์น้อยลง นำไปสู่ผลกระทบต่อด้านอื่นอีกด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามวัดไม่ได้สูญเสียบทบาทไปทั้งหมด ยังคงรักษาสถานการณ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางใจแก่พุทธศาสนิกชนอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนบทบาทดังกล่าว พระสงฆ์ถือว่าเป็นศาสนทายาทและเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา เป็นองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนในฐานะเป็นผู้นำ ดังนั้นพระสงฆ์นอกจากต้องทำหน้าที่เพื่อขัดเกลา กิเลสของตนเองศึกษาไตรสิกขาแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เพื่อสังคมหรือชุมชนอีกด้วย เพราะในความเป็นจริงแล้วชีวิตของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชุมชน ทั้งด้านการเป็นอยู่ และความช่วยเหลืออื่นๆ ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ตอบแทนชุมชนตามนโยบายที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”^๒

สถาบันพุทธศาสนาประกอบด้วยพระสังฆาธิการเป็นผู้นำและองค์กรหลายระดับ วัดเปรียบเสมือนหน่วยย่อยที่เข้าถึงชุมชนและมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ใกล้ชิดที่สุด เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำองค์กรหรือผู้บริหารสูงสุดของวัด มีส่วนสำคัญในการผลักดันและพัฒนาความสัมพันธ์อันดีภายในวัดเพื่อให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นสมาชิกในวัดนั้น รักษาพระธรรมวินัย เป็นแบบอย่างที่ดี รวมถึงทำงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่สถาบันพุทธศาสนากำหนดไว้ และนอกจากนี้ผู้นำสงฆ์ในชุมชนหรือองค์กรต่างๆ ยังมีส่วนช่วยเสริมแรงในการผลักดันให้เกิดการพัฒนางานชุมชนร่วมกับภาคประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ ปัจจุบันมีองค์กรที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพุทธศาสนาหลายแห่งที่มีบทบาทสำคัญ ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันทางศาสนา อาทิ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา มหาเถรสมาคม เป็นต้น องค์กรดังกล่าว มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับพุทธศาสนาด้วยการสนับสนุนทางวิชาการและพัฒนาศักยภาพบุคลากร (พระสงฆ์) ทางการศึกษาพระธรรมวินัย (ทางธรรม) และระบบ

^๒ ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคณะ, (๒๕๕๓), การส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑, หน้า ๒๗-๓๘

การศึกษาตามหลักสากล (ทางโลก) ดังนั้น ประชาชนในสังคมจึงมีความคาดหวังต่อแนวทางการพัฒนาพุทธศาสนาร่วมกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยคณะผู้นำสงฆ์ในระดับชั้นต่างๆ ตามการปกครองของมหาเถรสมาคม ตั้งแต่กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสวัดจะต้องแสดงบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำ ซึ่งทางพุทธธรรมได้กล่าวถึงหลักธรรมของการเป็นผู้นำไว้หลายหลักธรรมด้วยกัน อาทิ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร ๔ ธรรมาธิปไตย ราชสังคหวัตถุ ๔ และสัปปุริสธรรม ๗ เป็นต้น เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชน เนื่องจากสภาพปัญหาในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ภาพลักษณ์ส่วนหนึ่งของพระสงฆ์ ที่ประพฤตินอกกรอบพระธรรมวินัยทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาและส่งผลกระทบต่อความรู้สึกรักของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก แต่ทั้งนี้ เป็นเพียงแค่ว่าบางส่วน และอีกนัยหนึ่งยังคงพบเห็นพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตนตั้งมั่นอยู่ในกรอบศีลธรรมที่ดีงามอย่างต่อเนื่อง”

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัด เป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ บทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ที่กล่าวมาจะสำเร็จได้ก็เพราะอาศัยภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยอย่างน้อย ๒ พระสูตร ได้แก่ ๑) ทุติยปาปณิกสูตร ซึ่งมีลักษณะคือ ๑.๑) จักขุมา คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมองสภาพเหตุการณ์ออก ๑.๒) วิรุโธ คือเป็นผู้ชำนาญในงาน ๑.๓) นิสสยสัมปันโน คือ พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ และ ๒) สังฆโสภณสูตร ซึ่งมีลักษณะคือ ๒.๑) วิยตโต ความเป็นผู้มีปัญญา ๒.๒) วินีโต ความเป็นผู้มีระเบียบวินัยดี ๒.๓) วิสารโท ความเป็นผู้แก้แกล้งกล้าหาญ ๒.๔) พหุสุโต ความเป็นผู้มีความรู้ มีความจำมาก และ ๒.๕) อัมมานุธัมมปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติธรรม มีคุณธรรมรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร ซึ่งกล่าวได้ว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนาเริ่มได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำหรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ได้มีการศึกษาตั้งแต่คุณลักษณะของผู้นำอำนาจของผู้นำพฤติกรรมของผู้นำแบบต่างๆ และในปัจจุบันได้มีการศึกษาภาวะผู้นำอยู่ตลอดเวลาโดยพยายามหาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลในแต่ละองค์การหรือในสถานการณ์ต่างๆ^๓ เจ้าอาวาสเป็นพระสงฆ์ฆาติการ

^๓ นันทวรรณ อิศรานวัณชัย, ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^๔ สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และสรายุทธ กันหลง, ภาวะผู้นำฝ่ายบริการในองค์การ : แนวคิดหลักการ ทฤษฎี และงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๑).

ระดับวัดที่มีตำแหน่งสูงสุด และมีความสำคัญยิ่งในฐานะผู้นำการบริหารจัดการและดูแลวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม มีหน้าที่สำคัญหลายประการ เช่น ทำหน้าที่เกี่ยวกับการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ถือเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จนมีคำกล่าวว่า พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน เจ้าอาวาสย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เจ้าอาวาสต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน^๕ เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มีภาวะผู้นำ มีกระบวนการ วิธีการปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรมวินัยจะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย ซึ่งการบริหารวัดในที่นี้ คือ การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุดแต่ปัญหาที่ทำให้การบริหารจัดการวัดขาดประสิทธิภาพก็คือ เจ้าอาวาสจำนวนมาก ยังขาดทักษะ ในบริหารจัดการวัด ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาวัด ไม่มีความรู้ในการสั่งสอนประชาชน เจ้าอาวาสจำนวนมากยังปล่อยปะละเลยพระภิกษุสามเณรในปกครองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามยถากรรมไม่มีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัย จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด^๖ นอกจากนี้ ยังมีผลการวิจัยเกี่ยวกับเจ้าอาวาสในพื้นที่ต่างๆ จำนวนมาก ที่สะท้อนให้เห็นความอ่อนด้อยด้านภาวะผู้นำและการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาส บางส่วนขาดวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน ไม่มีการประชุมปรึกษางาน หรือวางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่างวัด บ้านและชุมชน เจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องกับงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพ^๗ จากผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำและการบริหารกิจการคณะสงฆ์ดังกล่าวข้างต้น ยิ่งย้าให้เห็นว่า การพัฒนาองค์กรสงฆ์ให้เจริญ พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น โดยเฉพาะกับเจ้าอาวาส ต้องมีภาวะผู้นำ ต้องรู้หลักการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีทักษะและกลยุทธ์ทางการบริหารจัดการ เป็นต้น ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาวัดให้เป็นระบบและประสบความสำเร็จ

^๕ พระธรรมวโรดม, **คู่มือพระอุปัชฌาย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กาญจนบุรี : ธรรมเมธี, ๒๕๓๙).

^๖ พระมหาสุริยา หอมวัน, **บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษา พระภิกษุ-สามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๔).

^๗ พระครูพิศาลธีรธรรม, **ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขต ธนบุรี กรุงเทพมหานคร**, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

และต้องสามารถส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันและปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย นอกจากนี้ เจ้าอาวาสควรเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนรอบวัด การที่จะทำให้เจ้าอาวาสมีภาวะผู้นำได้ จำเป็นต้องมีรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม ใช้ทรัพยากรและระยะเวลาที่เพียงพอ ซึ่งมีวิธีการพัฒนาหลายวิธี เช่น การฝึกอบรม การประชุม การสัมมนา เพื่อพัฒนาทั้งบุคลิกภาพจิตใจ อารมณ์และสังคม รวมถึงการพัฒนาความรู้ความสามารถ การมีทักษะในการบริหารงานและการมีภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน การจะพัฒนาเจ้าอาวาสให้มีภาวะผู้นำดังที่กล่าวมา จึงต้องมีรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม เป็นที่ยอมรับและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลในปัจจุบัน ยังไม่พบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเจ้าอาวาสได้อย่างเหมาะสม

จากสภาพสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ประสบปัญหาด้านความขัดแย้ง ด้านการเมือง การปกครองในทุกระดับ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านอบายมุข และด้านคุณธรรมจริยธรรม ล้วนแต่สร้างความแตกแยกและบั่นทอนให้กับสังคมประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง ศาสนสถานประเภทวัดในกรุงเทพมหานครมีอยู่ทั้งสิ้น ๔๕๔ วัด กระจายตัวอยู่ในทุกเขตของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเขตที่มีจำนวนศาสนสถานประเภทวัดตั้งอยู่มากที่สุดคือ เขตบางกอกน้อย จำนวน ๓๒ วัด รองลงมาคือเขตตลิ่งชัน จำนวน ๒๙ วัดเขตภาษีเจริญ จำนวน ๒๗ วัดเขตธนบุรี จำนวน ๒๕ วัด เขตพระนครและเขตบางพลัด เขตละ ๒๓ วัด ส่วนเขตที่มีจำนวนศาสนสถานประเภทวัดตั้งอยู่น้อย คือเขตห้วยขวาง เขตคลองเตย เขตลาดพร้าว เขตคันนายาว เขตทวีวัฒนา เขตบางบอน เขตละ ๓ วัด เขตดินแดง เขตจตุจักร เขตวัฒนา เขตวังทองหลาง เขตละ ๒ วัด เขตพญาไท เขตหลักสี่และเขตสะพานสูง เขตละ ๑ วัด มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการที่ปกครองและบริหารให้กิจการคณะสงฆ์เป็นไปได้อย่างดีมีความถูกต้องมีความเหมาะสมมีความบริสุทธิ์มีความยุติธรรมมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยหลักการพระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์หรือบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการบ่งชี้ในความสำเร็จในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับวัด ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในเขตกรุงเทพมหานครนั้น ยังเกิดปัญหาด้านการปกครองและการสื่อสารที่ยังไม่ทั่วถึง บางครั้งก็ยังมีกรณีงานที่ล่าช้า การจัดกิจกรรมในทางพุทธศาสนาในแต่ละวัดยังมีการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง สถานที่ภายในวัดยังจัดการไม่ค่อยเรียบร้อยเป็นสัดส่วนและที่เห็นได้ชัด คือ การขาดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดและขัดแย้งกัน ปัญหาเรื่องของอบายมุขสิ่งเสพติดให้โทษ ขาดการมีส่วนร่วมในการทำงาน ไม่มีความ

กระตือรือร้นในการทำงาน กิจวัตรของสงฆ์ที่ควรปฏิบัติกรยังขาดตกบกพร่อง ผู้นำยังไม่เป็นแบบอย่างที่เหมาะสมเท่าที่ควร^๔

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัดในเขตกรุงเทพมหานครที่มีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้นำเสนอรูปแบบภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานครไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อความเข้มแข็งขององค์กรสงฆ์ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดในเขต กรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาระดับการบริหารกิจการงานของคณะสงฆ์วัดในเขต กรุงเทพมหานคร
๓. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัดในเขต กรุงเทพมหานคร

๓. สมมติฐานการวิจัย

ภาวะผู้นำด้านความมีพลังที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ ภาวะผู้นำด้านความเป็นผู้นำที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ ภาวะผู้นำด้านความซื่อสัตย์และจริยธรรม ที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ ภาวะผู้นำด้านความเชื่อมั่นในตนเองที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ ภาวะผู้นำด้านความเฉลียวฉลาดที่ส่งผลต่อ การบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ ภาวะผู้นำด้านความรู้ในงานที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ ภาวะผู้นำ ด้านความกระตือรือร้นที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ และภาวะผู้นำ ภาพรวมที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์

๔. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยแบบมีระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยแบบคุณภาพ โดยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัดในเขตกรุงเทพมหานครและนอกจากนี้เชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์วัดในเขตกรุงเทพมหานคร ๕๐ เขตจำนวน ๔๕๔ วัด จำนวน ๑๖,๐๐๗ รูป กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย ได้จากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

^๔ สำนักงานพระพุทธศาสนา, ข้อมูลสารสนเทศ ปี ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๖๐).

จากการใช้สูตรของเครชชีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan ๑๙๗๐: ๖๐๘) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ได้กลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๓๗๗ คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) จำแนกตามเขตพื้นที่ และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพได้แก่ พระสังฆาธิการในระดับปกครองของแต่ละเขต จำนวน ๑๐ รูป ที่ได้จากการสุ่มแบบง่ายโดยการจับฉลากจากทั้ง ๕๐ เขต เพื่อใช้สำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด ดังนี้

๑. ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม ประกอบด้วย ๓ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป เป็นลักษณะคำถามชนิดเลือกตอบ (Check list) ประกอบด้วย อายุ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาสามัญ ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ของวัด ในเขตกรุงเทพมหานคร ลักษณะของแบบสอบถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ ๕ ระดับ ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามวัดระดับการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ลักษณะของแบบสอบถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ ๕ ระดับ

๒. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ลักษณะของแบบสอบถามเป็นชนิดการสัมภาษณ์เจาะลึก การแปลผลนำเสนอข้อมูลในลักษณะการบรรยาย

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ได้แก่ การแจกแจงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย สถิติวิเคราะห์เชิงอนุมาน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. ระดับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัด พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ ด้านความเฉลียวฉลาด ด้านความกระตือรือร้น ด้านความรู้ในงาน ด้านความซื่อสัตย์และจริยธรรม ด้านความมีพลัง ด้านความเป็นผู้นำ และด้านความเชื่อมั่นในตนเอง

๒. ระดับการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ๓ ลำดับแรก ดังนี้ ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณูปโภค ด้านการเผยแผ่

๓. ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัด ในเขตกรุงเทพมหานคร สมการเชิงเส้นของการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์สามารถพยากรณ์ความเป็นผู้นำของพระสังฆาธิการ ได้ ร้อยละ ๗๗.๒๐ ๒๐ ($Ad R^2 = .๗๗๒$) มีความสัมพันธ์เท่ากับ ๐.๘๘๙ ($R = .๘๘๙$) และมีค่าสถิติทดสอบเอฟเท่ากับ ๒๑๒.๖๗๗ ($F = ๒๑๒.๖๗๗$) ซึ่งมีค่า $Sig. = .๐๐๐$ ซึ่งยอมรับว่าภาวะผู้นำพยากรณ์การบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ได้ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า

ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดใน เขตกรุงเทพมหานคร ด้านความมีพลัง ด้านความเป็นผู้นำ ด้านความซื่อสัตย์และจริยธรรม ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความเฉลียวฉลาด ด้านความรู้ในงาน ด้านความกระตือรือร้น มีอิทธิพลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ดังนี้

ด้านความมีพลัง พบว่า เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นผู้นำที่มีพลังประกอบไปด้วย 4 หลักของภาวะผู้นำ คือ 1) ตระหนักในตนเอง (Self-Awareness) มีการจัดการอารมณ์ของตนเอง รู้จุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง ๒) มีการบริหารจัดการตนเอง (Self-Management) มีการปรับตัวทำให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมองโลกในแง่ดี ๓) ตระหนักต่อสังคม (Social Awareness) คือเข้าใจผู้อื่น 4) บริหารความสัมพันธ์ (Relationship Management) มีการสร้างแรงจูงใจ มีการเปลี่ยนแปลง และบริหารความขัดแย้งได้

ด้านความเป็นผู้นำ พบว่า เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีวิสัยทัศน์ในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถคาดการณ์อนาคตได้ รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าอย่างเหมาะสม มีแนวทางการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นระบบ และเป็นธรรมด้วยหลักธรรมาภิบาล อดทน มุ่งมั่น ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มีทักษะในการคิดเชิงบวก ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ

ด้านความซื่อสัตย์และจริยธรรม พบว่า เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นสิ่งที่ผู้นำจะต้องมี คือ ต้องมีเจตคติและแนวทางการทำงานที่มีผลต่อความสำเร็จตามจุดมุ่งที่ตั้งใจไว้ และเห็นคุณค่าของงาน มีความซื่อสัตย์ปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบต่างๆ สามารถประเมินความซื่อสัตย์และจริยธรรมได้จาก ๑) การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับขององค์กรสงฆ์ 2) นำพระธรรมวินัยของสงฆ์มาใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ 3) มีความซื่อตรงในการบริหาร และปฏิบัติงานโดยไม่ละเมิดทรัพย์สินลิขสิทธิ์ของผู้อื่น

ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง พบว่า เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร มีความเชื่อมั่นในตนเองตามหลักพุทธธรรม ช่วยให้เจ้าอาวาสเหล่านั้นมีภาวะผู้นำสูง โดยเชื่อมั่นในตนเองว่าการกระทำหรือการตัดสินใจทำกิจการต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้สามารถชักจูงใจผู้อื่นคล้อยตามได้ จากความเชื่อมั่นในตนเองของเจ้าอาวาสนี้ ทำให้วัดสามารถเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนรอบวัด การเผยแพร่หลักธรรมคำสอน โดยเจ้าอาวาสยึดหลักธรรมได้แก่ พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 ขราวาสธรรม 4 ทศพิธราชธรรม 10 และจักรวรรดิวัตร 12

ด้านความเฉลียวฉลาด พบว่า เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร มีระดับสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทำให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จตามไปด้วย และทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อถือ ยอมรับ และไว้วางใจในการทำงาน

ด้านความรู้ในงาน พบว่า เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร มีความรู้ในงานทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านประสานงานทั่วไป โดยเจ้าอาวาสยึดหลักธรรมสังคัตถุ 4 เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้ร่วมงานให้ทำงานด้วยความเต็มใจ และสัปปริสธรรม 7 มาพัฒนางาน 4 ด้าน และให้หลัก ทุติยาปณิกสูตร มาพัฒนาภาวะผู้นำให้เป็นผู้มีวิสัยทัศน์รอบรู้งานทำให้องค์กรสงฆ์นั้น ดำเนินไปด้วยความเจริญรุ่งเรือง

ด้านความกระตือรือร้น พบว่า เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำตามหลักทุติยาปณิกสูตร และสังฆโสภณสูตร ส่งผลให้พระสงฆ์หรือผู้ใต้บังคับบัญชามีความกระตือรือร้น พุ่งเทในการทำงาน ซึ่งพวกเขาซึมซับการทำงานเหล่านี้มาจากการได้รับอิทธิพลภาวะผู้นำที่มีบทบาทในเชิงการสร้างอุดมการณ์ ทั้งทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรมต่อพระสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาสที่ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีทำให้พระสงฆ์มีความเคารพนับถือและมั่นใจ มุ่งมั่นในการบรรลุเป้าหมาย โดยทำให้มีการสร้างแรงบันดาลใจที่กระตุ้นให้พระสงฆ์มีความกระตือรือร้น ขยันทำงาน สร้างความผูกพันในหมู่คณะสงฆ์ในวัด ทำให้องค์กรสงฆ์มีการพัฒนายิ่งขึ้น

๕. สรุป

จากผลวิจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทำให้ทราบการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสวัด และทราบรูปแบบภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัด อันได้แก่ เจ้าอาวาสต้องมีภาวะผู้นำ ต้องรู้หลักการบริหารจัดการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกลยุทธ์ทางการบริหารจัดการ ต้องปล้ำความเป็นผู้นำ มีความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่ มีความเฉลียวฉลาดรอบรู้เรื่องงาน และมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาองค์กรสงฆ์ให้เจริญดีงาม และต้องสามารถส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันและอยู่ในกรอบพระธรรมวินัย เจ้าอาวาสควรเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนรอบวัด รวมทั้งผลวิจัยที่ได้นั้น ยังเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา พระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไปให้มีภาวะผู้นำมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพต่อไป

บรรณานุกรม

- ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคณะ. การส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบ้านท่าขอน
ยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑, หน้า ๒๗-๓๘, ๒๕๕๓.
- นันทวรรณ อีสรานุวัฒน์ชัย. ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม,
พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระครูพิศาลธีรธรรม. ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี
กรุงเทพมหานคร. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๓.
- พระธรรมวโรดม. คู่มือพระอุปัชฌาย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กาญจนบุรี : ธรรมเมธี, ๒๕๓๙.
- พระมหาสุริยา หอมวัน. บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุ-
สามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๔.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และสรายุทธ กันหลง. ภาวะผู้นำฝ่ายบริการในองค์กร : แนวคิด หลักการ
ทฤษฎี และงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา,
๒๕๕๑.
- สำนักงานพระพุทธศาสนา. ข้อมูลสารสนเทศ ปี ๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
พระพุทธศาสนา, ๒๕๖๐. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)
สาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้ง, ๒๕๔๙.

